

Gernot NUSSBÄCHER

**ENTOMOLOGUL FRIEDRICH DEUBEL
(1845-1933)**

Una din personalitățile importante ale vieții științifice din Brașov la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea a fost entomologul Friedrich Deubel. Cu toate meritele sale incontestabile, biografia îi lipsește din ghidul biobibliografic „Cărturari brașoveni”¹.

Faptul că în arhiva Muzeului „Casa Mureșenilor” s-a păstrat o mică parte din corespondența sa științifică ne-a atras atenția asupra lui Friedrich Deubel. Pentru a-l reda oarecum memoriei culturale a Brașovului, ne propunem o scurtă prezentare a vieții și activității lui, ca introducere la inventarul arhivistic al documentelor rămase de la el.²

Friedrich Deubel s-a născut la 13 ianuarie 1845, la Brașov, ca fiu al țesătorului Stephan Gottlieb Deubel (1813-1847) și al soției sale, Dorothea Elisabetha (1814-1878).

După frecventarea școlii până la clasa a doua reală (6 clase), Friedrich Deubel a învățat meseria de măcelar, apoi a plecat, în anul 1868, în Germania pentru a se perfecționa în meseria de mezelar. S-a întors în orașul său natal prin Elveția. Acolo a lucrat, mai întâi fiind calfă de măcelar și de mezelar.

În anul 1870 Deubel a devenit meșter măcelar, iar în 1880 el a deschis o fabrică de mezeluri.³

În cărțile de adrese pentru orașul Brașov, Friedrich Deubel apare menționat prima dată în 1874, ca măcelar, având adresa în str. Învățătorilor nr. 328 (azi str. Vlad Țepeș) din cartierul Blumăna/Fleischhauer a) Deutsche, Deubel Friedrich, Blumenau 328.⁴

În anul 1876 Deubel apare cu adresa: cartierul Șchei nr. 1528/Vorstadt 1528, pe partea sudică a Ciocracului (azi str. Constantin Lacea), unde a locuit până în 1878.⁵

În anul 1879 îl găsim locuind în Cetate, în str. Castelului nr. 205⁶, într-o casă aparținând văduvei lui Christoph Seewald, unde a stat până în anul 1883.

În anul 1880, Friedrich Deubel apare ca având un magazin de vânzare de mezeluri pe Târgul Peștelui (astăzi str. Apollonia Hirscher), la nr. 99/Deubel Friedrich, Fleischhauer, Selchwarenverkaufsgeschäft, Fischmarkt 99⁷, iar mai târziu la nr. 98, chiar acolo unde se află astăzi Centrul Cultural Reduta.

Începând cu 1883, Friedrich Deubel nu mai apare ca măcelar, în schimb figurează ca având o „fabrică de mezeluri”/Deubel Friedrich, Selchwarenfabrik, 98 (205) – numărul din paranteză indică locuința.⁸

În anul 1884 el figurează ca „producător de mezeluri”, având o nouă adresă a locuinței, anume, strada Castelului nr. 283/Deubel Friedr., Selchwarenerzeuger, Theatergasse 98 (283)⁹, proprietatea văduvei Rosine Bömches.

Din 1890 Friedrich Deubel devine proprietarul casei din str. Castelului nr. 283, al cărui număr este schimbat în același an (odată cu noua numerotare a caselor în cadrul străzilor) în nr. 83. Deubel

¹ Ilie Moruș (coord.), *Cărturari brașoveni (Sec. XV-XX)*, Brașov, 1977.

² Cf. dr. Erich Jekelius, *Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums*, Brașov, 1925, I, pp. 13-15; [Erhard Antoni], *Friedrich Deubel ꞑ, ein Kronstädter Sammler*, în „Kronstädter Zeitung”, anul 97, nr. 85/13 aprilie și 86/14 aprilie 1933; Hermann A. Hienz, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, Köln-Weimar-Wien, 1998, VI, pp. 5-7 (cu bibliografie).

³ Hermann A. Hienz, *op. cit.*, p. 5.

⁴ *Adressen-Buch der Stadt Kronstadt*, Brașov, 1874, XXVI, p. 45.

⁵ *Ibidem*, Brașov, 1876, XXVIII, alfab. p. 5.

⁶ *Ibidem*, Brașov, 1879, XXX, alfab. p. 6.

⁷ *Ibidem*, Brașov, 1880, XXXII (sic), alfab. p. 6.

⁸ *Ibidem*, Brașov, 1883, XXXV, alfab. p. 7.

⁹ *Ibidem*, Brașov, 1884, XXXVI, alfab. p. 6.

locuiește însă în altă casă, str. Castelului nr. 59.¹⁰ Tot în 1890 Friedrich Deubel a construit, în locul casei vechi cu parter, o clădire modernă cu etaj la colțul străzii Castelului cu strada Genunchiului, care se păstrează și în prezent.¹¹ Abia în anul 1898 Deubel figurează ca locuind din nou în casa din str. Castelului nr. 83.¹²

Începând din anul 1902 prăvălia de mezeluri a lui Friedrich Deubel se află în strada Hirscher la nr. 15, până în anul 1916 inclusiv.

În noua carte de adrese pentru Brașov, publicată în anul 1927, Friedrich Deubel apare – la vârsta de 82 de ani – încă fiind producător de mezeluri, locuind în strada Castelului nr. 83, dar având două magazine, unul în strada Poarta Șchei nr. 1, altul pe str. Michael Weiss nr. 5/Deubel Friedrich, Selchwaren-Erzeuger, Burggasse 83m Geschäft: Waisenhausgasse 1 und Michael Weiß Gasse 5.¹³

Încă din timpul școlii, profesorul său de științe naturale Josef Meschendörfer¹⁴ (1832-1919) l-a îndemnat pe tânărul Deubel să colecționeze lucruri din natură.

Din cauza unei boli de stomac i se indicase medical petrecerea de mult timp în aer liber, iar în plimbările și excursiile în jurul Brașovului a strâns diferite specii de animale, dar în primul rând nevertebrații gândaci. Îndemnul spre această preocupare i-a fost dat în anul 1876, în timpul unei cure balneare la Pistyan (în Slovacia de azi), de entomologul Max von Hopfgarten din Viena, care l-a inițiat pe Deubel în colecționarea de tip științific și în modalitatea de preparare a mostrelor de gândaci.

Mai târziu, Deubel a intrat în legătură cu Ludwig Ganglbauer¹⁵ (1856-1912), directorul Muzeului de Științe Naturale din Viena, și cu Karl Holdhaus (1883-1975), custodele aceleiași muzeu. Cu ambii a colaborat timp de decenii în domeniul cercetării entomologice. Rezultatele acestei colaborări au fost publicate, în anul 1910, în volumul *Cercetări despre zoografia Carpaților*, în care volum Deubel a prezentat coleopterele din Ciucaș, Postăvarul, Munții Bucegi, Piatra Craiului, Munții Făgăraș (Bălea-lac, Negoiu), Parâng, Retezat și din Munții Rodnei¹⁶.

Deubel a mai avut și alte legături științifice, de exemplu cu naturalistul dr. Karl Petri (1852-1932) din Sighișoara, autorul unei sinteze asupra faunei gândacilor din Transilvania, apărută în anul 1911.¹⁷

Mai târziu, Deubel a publicat mai multe completări și corectări la această sinteză.¹⁸

Colecția de gândaci a lui Friedrich Deubel a fost accesibilă tot timpul, atât pentru specialiști, cât și pentru un cerc mai larg de interesați. În ghidul Brașovului din anul 1886 putem deja citi: „Cine se interesează pentru gândaci, să se prezinte în magazinul fabricantului de mezeluri Friedrich Deubel din clădirea Teatrului, care este cu plăcere dispus să arate colecția sa bogată și frumos aranjată de gândaci”¹⁹.

Colecția de gândaci a fost expusă și prezentată și cu prilejul unor manifestări științifice, cum a fost adunarea itinerantă a Asociației medicilor și naturaliștilor maghiari din anul 1892²⁰, sau cu

¹⁰ *Ibidem*, Brașov, 1890, LII (sic), alfab. p. 8.

¹¹ Dr. Eduard Gusbeth, *Das Sanitätswesen in Kronstadt im Jahre 1890. Siebenter Bericht*, Brașov, 1891, p. 49.

¹² *Adressen-Buch...*, Brașov, 1898, 60 (sic), alfab. p. 16.

¹³ *Neues Kronstädter Adressbuch*, Brașov, 1927, p. 62.

¹⁴ Friedrich Schuller, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, Sibiu, 1902, IV, pp. 288-289; Hermann A. Hienz, *op. cit.*, Köln-Weimar-Wien, 2004, IX, p. 96.

¹⁵ Eva Obermayer-Marnach (ed.), *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Graz-Köln, 1957, 1. Band (A-Glä), p. 401 (pentru această informație mulțumesc frumos colegei Agnes Bálint).

¹⁶ Friedrich Deubel, *Die Coleopterenfauna des Csukás, Schuler, Bucecs, Königstein, Bulea-Sees, Negoi, Paring, Retyezat und des Rodnaer Gebirges*, în Karl Holdhaus, Friedrich Deubel, *Untersuchungen über die Zoographie der Karpaten*, Viena, 1910, pp. 126-200.

¹⁷ Hermann A. Hienz, *op. cit.*, vol. IX, pp. 373-376.

¹⁸ Friedrich Deubel, *Ergänzungen und Berichtigungen zu Dr. Karl Petri Siebenbürgens Käferfauna*, în „Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums”, Brașov, 1925, I, pp. 67-95.

¹⁹ Josef W. Filtch, *Die Stadt Kronstadt und deren Umgebung*, Viena, 1886, pp. 37-38.

²⁰ Dr. Eduard Gusbeth, *Das Gesundheitswesen in Kronstadt im Jahre 1892. Neunter Jahresbericht*, Brașov, 1893, p. 85.

prilejul sărbătoririi a 400 de ani de la nașterea marelui umanist și reformator sas Johannes Honterus, în anul 1898, în cadrul expoziției organizate de Societatea Carpatină Transilvană²¹.

În 1898 Friedrich Deubel a donat școlilor evanghelice din Brașov – în primul rând Liceului Honterus – o colecție de gândaci în treizeci de vitrine, conținând 12.528 de exemplare.²²

Din bogata sa colecție Deubel a trimis dublete la muzeele de științe naturale din Sibiu, Budapesta, Viena și Frankfurt am Main.²³

În anul 1908, Friedrich Deubel a fost unul dintre membrii fondatori ai Muzeului Săsesc al Țării Bârsei, căruia i-a dat colecția sa de gândaci mai întâi pentru expunere, iar apoi i-a donat-o, obligându-se să o îngrijească până la moartea sa.

După 1948, cea mai mare parte a colecției lui Friedrich Deubel a fost preluată de Institutul de Silvicultură (în circa 60 de vitrine), păstrată ulterior în muzeul zoologic al Facultății de Silvicultură, însă fără să fie menționat numele colecționarului.²⁴

Bilanțul activității sale științifice de peste o jumătate de secol este descoperirea a 41 de specii noi, dintre care 31 de gândaci, 4 miriapozi, 3 melci, 2 specii de viespi și o specie de fluturi (care îi poartă numele).

În anul 1925 aniversarea de 80 de ani a lui Friedrich Deubel a fost o adevărată sărbătoare pentru comunitatea săsească brașoveană.

Încă în anul 1932, la vârsta de peste 87 de ani, el a urcat în Muntele Postăvarul, fără mașină și fără teleferic!

Friedrich Deubel a murit la Brașov, la 9 ianuarie 1933.²⁵

Pentru meritele sale în explorarea Carpaților și drept recunoștință pentru promovarea turismului în împrejurimile Brașovului, drumul montan de la Diham la Bucșoi a primit încă din anul 1897 numele lui Deubel.²⁶ Iar după moartea lui, și cabana Mălăiești a Societății Carpatine Transilvane i-a primit numele.²⁷

După 1990, o fundație „Friedrich Deubel” s-a preocupat de pozarea marcajelor turistice în munții din împrejurimile Brașovului.

În arhiva Muzeului „Casa Mureșenilor” s-au păstrat 50 de documente din corespondența științifică a lui Friedrich Deubel. Cele mai multe provin de la Karl Holdhaus (12 piese din perioada 1902-1913); urmează cele de la Ludwig Ganglhofer (7 piese din anii 1892-1901), Karl Petri (6 piese din anii 1892-1910), Ludwig Bach (5 piese din anii 1909-1915) și Méhely Lajos (2 piese 1904-1905). Corespondența lui Deubel demonstrează legăturile sale științifice cu Austria, Germania, Ungaria și Elveția.

Din cele relatate mai sus, rezultă pe scurt biografia unui brașovean foarte merituos, care, dintr-un amator, a devenit unul din specialiștii entomologi recunoscuți pe plan european.

²¹ Idem, *Das Gesundheitswesen in Kronstadt in den Jahren 1897 und 1898. Zwölfter Bericht*, Brașov, 1899, p. 120 și p. 122; Josef Schuller, *Kronstadt. Neuer illustrierter Führer durch die Stadt und deren Umgebung*, Brașov, 1898, p. 67.

²² Eduard Gusbeth, *Das Gesundheitswesen ... 1897 und 1898*, p. 91.

²³ Hermann A. Hienz, *op. cit.*, vol. VI, p. 5.

²⁴ Heinz Heltmann, *Friedrich Deubel – ein siebenbürgischer Heimatforscher*, în „Karpatenrundschaу”, 3 (14), nr. 9, 10 ianuarie 1970.

²⁵ „Kronstädter Zeitung”, anul 97, nr. 8, 11 ianuarie 1933 (anunțul morții); J(ulius) T(eutsch), *Friedrich Deubel sen. †* (necrolog), în „Kronstädter Zeitung”, anul 97, nr. 10, 13 ianuarie 1933, p. 5; Erich Jekelius, *Unsere Toten*, în „Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums”, Brașov, 1937, II, p. 122; Erhard Antoni, *Friedrich Deubel, ein Kronstädter Sammler*, Brașov, 1933, 16 p.

²⁶ Dr. Eduard Gusbeth, *Das Gesundheitswesen... 1897 und 1898*, p. 119 și p. 161.

²⁷ Heinz Heltmann, *loc. cit.*

Zusammenfassung

Die Arbeit bringt Angaben über das Leben und Wirken des verdienstvollen Kronstädter Entomologen Friedrich Deubel (13. Januar 1845 - 9. Januar 1933). Anlaß für diese Arbeit war die Verzeichnung von 50 Schriftstücken aus dem Nachlaß dieses Forschers, die aus den Beständen des früheren Burzenländer Sächsischen Museums in das Archiv des Gedenkmuseums der Familie Muresianu in Kronstadt gelangt sind.

Es wird zuerst die Berufslaufbahn von Friedrich Deubel als Fleischhauer und Selchwarenerzeuger vorgestellt, danach seine wissenschaftliche Tätigkeit und seine Verdienste um die Erforschung der Käferfauna Siebenbürgens, sowie seine Beziehungen zu anderen Fachwissenschaftlern vor allem aus Siebenbürgen und aus Österreich.

Das Ergebnis seiner Forschungen ist die Entdeckung von 41 neuen Arten, davon 31 Käfer, vier Tausendfüßler, drei Schnecken, zwei Wespenarten und eine Schmetterlingsart, die alle seinen Namen tragen. Seine große Käfersammlung schenkte Friedrich Deubel dem Burzenländer Sächsischen Museum, dessen Mitbegründer er im Jahre 1908 war. Ebenso schenkte er reiche Käferkollektionen den Kronstädter Schulen und belieferte auch die Naturwissenschaftlichen Museen in Hermannstadt, Budapest, Wien und Frankfurt am Main aus seinen Sammlungen.